УДК 631.11:339.139

Заруцький І.Д.,
к.е.н., доцент кафедри менеджменту і права
Кальченко М.М.,
к.е.н., доцент кафедри менеджменту і права
Клименчукова Н.С.,
к.е.н., доцент кафедри менеджменту і права
Луганський національний аграрний університет

УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПРОДУКЦІЇ І КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ПІВДЕННО-СХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

Zarutskyi I.D.,
cand.sc.(econ.), assistant professor of the department of management and law
Kalchenko M.M.,
cand.sc.(econ.), assistant professor of the department of management and law
Klymenchukova N.S.,
cand.sc.(econ.), assistant professor of the department of management and law
Lugansk National Agrarian University

PRODUCT QUALITY MANAGEMENT AND THE COMPETITIVENESS OF AGRICULTURAL ENTERPRISES SOUTH-EASTERN REGION OF UKRAINE

Постановка проблеми. Висока якість виконуваних робіт у рослинництві, тваринництві та переробних виробництвах забезпечує рівень конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства. А якість здійснюваних робіт безпосередньо формує високу якість виробленої продукції, Причинно-наслідковий зв'язок виглядає таким чином: якість технологічних операцій – якість продукції – конкурентоздатність продукції.

Основні причини низької якості сільськогосподарської продукції та продовольчих товарів в АПК України такі: відсутність необхідної матеріально-технічної базі; несвоєчасне проведення технологічних операцій, недостатній рівень професійних знань виконавців, низька відповідальність за виконану роботу; відсутність чітких критеріїв оцінки якості праці та продукції, ефективної системи контролю за їх виконанням; відсутність дієвої системи заходів матеріального та морального стимулювання робітників за досягнення високих якісних показників; недостатнє застосування засобів захисту сільськогосподарських культур, непродуктивний порідний склад тварин, недостатня кількість і погана якість кормів і т.ін.; недосконаліть системи та процесів аграрного менеджменту, а також низка інших чинників.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням систем управління якістю приділяла увагу значна кількість науковців, серед яких Гевко І.Б., Дем'яненко С.І., Друзюк В.М., Момот О.І., Саранча Г.А., Царенко О.М. та багато інших. Значний внесок у формування конкурентоздатного аграрного виробництва зробили такі вчені-економісти, як В.Я. Амбросов, В.М. Геєць, С.М. Кваша, М.Й. Малік, О.В. Мальцев, В.Я. Месель-Веселяк, П.Т. Саблук, Б.К. Супіханов та ін. Проте ще недостатньо вивченими залишаються питання управління якістю аграрної продукції та конкурентоспроможністю сільськогосподарських підприємств з урахуванням регіональних особливостей їх функціонування

Постановка завдання. Метою дослідження є обґрунтування механізму управління якістю продукції та конкурентоспроможністю підприємств аграрного сектору економіки південно-східного регіону України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Якість сільськогосподарської продукції в основному визначається хімічними, фізичними та біохімічними показниками. Наприклад, показником якості насіння соняшника є маслянистість, тобто вихід олії в розрахунку на 1га або одиницю використаної сировини. Проблема якості у переробному виробництві пов'язана не тільки з якістю сировини, але і з умовами зберігання та переробки. Зерно, скажімо, характеризується однією і тією ж сукупністю властивостей (вмістом клейковини, домішок, маси в натурі, вологість, запах, колір, зараженість шкідниками) і по різному задовольняє конкретні потреби споживачів.

Висока якість виробленої сільгосптоваровиробником продукції забезпечує йому певний рівень конкурентоспроможності на ринку. Кожне сільськогосподарське підприємство має виявляти свої перспективні можливості та наявність загроз з боку конкурентів.

Приводимо різноманітність форм і методів здійснення ринкової конкуренції, що діє в економічному середовищі (рис. 1).

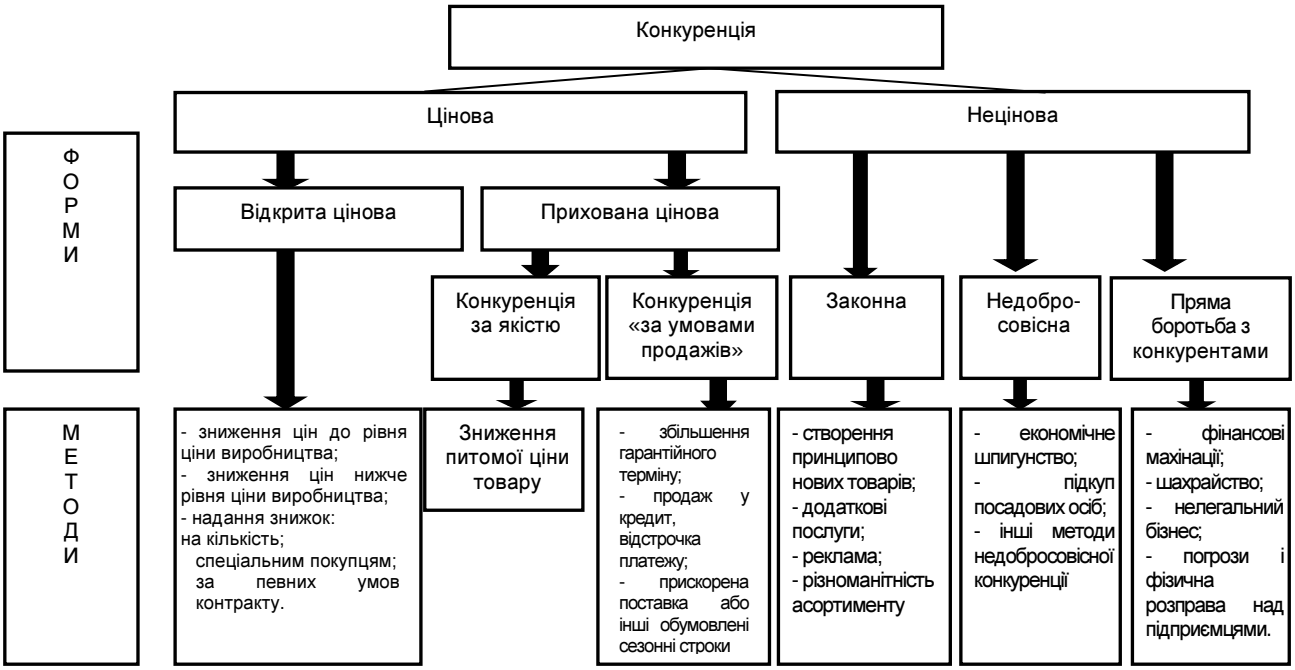

Рис. 1. Різноманітність форм і методів здійснення ринкової конкуренції в економічному середовищі
Джерело: складено авторами на основі [2]

Між якістю продукції, ефективністю сільськогосподарського виробництва та конкурентоспроможністю підприємства існує прямий зв'язок. Підвищення якості сприяє зростанню економічної ефективності виробництва, призводить до зниження витрат і підвищенню частки підприємства на ринку. При використанні продукції різної якості співставлення необхідно приводити на однаковий об'єм задоволення потреб споживачів. Корисний ефект від споживання 1т молока може бути виміряним кількістю одержаного білку і жиру, 1т цукрового буряку – кількістю цукру , картоплі – кількістю крохмалю і т. ін.. Наприклад, для пшениці сортового помолу натура повинна бути не менш 750 г, склоподібність – 40-60%, клейковина - 25%. З такого зерна забезпечується максимальний вихід борошна вищого і першого ґатунку (до 75-78%), а хліб, випечений з нього, має високі якісні властивості.

Економічний ефект від зміни якості сільськогосподарської продукції передусім пов'язаний з пропонуванням на ринку нових товарів високої якості, що призводить до підвищення долі підприємства на ринку, покращення його іміджу, переваг над конкурентами, додаткового прибутку і т. ін.

Для нас важливими є методичні підходи щодо визначення показників економічної ефективності управління якістю сільськогосподарської продукції. Приріст цієї продукції з урахуванням її якості (ПР) в натуральному вираженні обчислюють, використовуючи формулу:

$$ПР=(\sum O_{IRO} P_{IRO} + \sum O_{IRn} - \sum O_{IR\bar{o}} P_{IR\bar{o}}) \times У0 , ц \quad (1)$$

де $\sum O_{IRO}$, $\sum O_{IR\bar{o}}$ - маса виробленої продукції і-го виду і R-ї якості з одиниці площі, відповідно, в досліджуваному та базовому періодах (до реалізації систем, програм якості, стандартів і т. ін. і після їх реалізації), ц ; $\sum O_{IRn}$ — приріст врожаю послідуючих культур, тобто культур, зібраних на ділянках, де вирощувались попередники, у базовому і досліджуваному варіантах, ц ; P_{IRO} , $P_{IR\bar{o}}$ — коефіцієнти збереження продукції і її якості до моменту реалізації або споживання, відповідно, в досліджуваному та базовому варіантах; У0 - площа, зайнята під культурою при використанні систем якості, програм якості, стандартної технології, га;

При розрахунку економічної ефективності управління якістю визначають скорочення втрат при зберіганні сільськогосподарської продукції (СВ). Цей показник представляє собою різницю між масою втрат продукції певної якості, допущених у базовому ($B_{IR\bar{o}}$) та досліджуваному (B_{IRO}) періодах, ц :

$$\text{зокрема, у відносних величинах} \quad СВвід.= \frac{\sum B_{IR\bar{o}}}{\sum O3_{IR\bar{o}}} x100- \frac{\sum B_{IRO}}{\sum O3_{IRO}} \quad (2)$$

де $O3_{IR\bar{o}}, O3_{IRO}$ – маса сільськогосподарської продукції , що поступила на зберігання у базовий і оцінюваний періоди, ц.

А економічний ефект від економії приведених витрат (Епр.) визначають як різницю цих витрат , зроблених у базовому і досліджуваному періодах:

$$Епр.=[(Сб+ЕнКб)-(Со+ЕнКо)]хАн \quad (3)$$

де Сб, Со – собівартість одиниці продукції, відповідно, у базовому і досліджуваному періодах, грн.; Кб, Ко - питомі у розрахунку на одиницю продукції) капітальні вкладення у базовому і досліджуваному варіантах, грн.; Ен - нормативний коефіцієнт ефективності капітальних вкладень; Ан - використання результатів науково-дослідних робіт у розрахунковому році в натуральних одиницях (га , голів худоби і т. ін.).

Якщо в результаті підвищення якості сільськогосподарської продукції покращуються техніко-економічні показники у переробних галузях, то економічна ефективність досліджуваного варіанту (Е) поряд з іншими чинниками може визначитися у наступному вигляді :

$$E=\sum(Q_{IRO}-Q_{IR6})\,x\,H_{IR}\Pi_{IR}\,x\,\left(1-\frac{HP_{IR}}{100}\right) \quad (4)$$

де Q_{IRO}, Q_{IR6}– маса реалізованої сільськогосподарським підприємством продукції у відповідні періоди певної якості, ц ; H_{IR} - норма виходу продукції у переробній галузі з сільськогосподарської сировини відповідної якості, ц ; Π_{IR} - сума прибутку, отриманого від виробництва одиниці продукції, обчисленої шляхом віднімання із реалізації ціни ($Ц_{IR}$) нормативної собівартості ($НС_{IR}$) [Π_{IR} =($Ц_{IR}-НС_{IR}$)], грн.; HP_{IR} - норма рентабельності переробних галузей, %.

Неможливість отримання універсальної та несуперечливої оцінки конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції робить недоцільним використання підходу до оцінки конкурентоздатності галузі на базі оцінки конкурентоспроможності продуктів цієї галузі. Дуже велика кількість суб'єктів агробізнесу – колективних підприємств, фермерських господарств, особистих підсобних господарств тощо – порівняно з іншими галузями економіки робить малодоцільним використання матриці п'яти сил М. Портера, яка є дуже популярним інструментом оцінки конкурентоздатності інших галузей. Відсутність товарів-замінників щодо сільськогосподарської продукції, окрім імпорту аналогічної продукції, ставить під сумнів доцільність застосування для оцінки конкурентоздатності галузі здобутків теорії конкурентних переваг в цілому та методів оцінки ринкової частки зокрема. Таким чином, немає жодних підстав вважати, що застосування складних багатоетапних методик оцінки конкурентоздатності аграрної сфери надасть результати, які принципово відрізняються від простих аналітичних прийомів, побудованих на співставленні та абстрактно-логічному узагальненні.

Велика кількість суб'єктів господарювання в аграрному секторі економіки Луганської області суттєво ускладнює, з одного боку, конкурентну ситуацію, а з іншого боку, оцінку рівня конкурентоспроможності окремого підприємства. Динаміка індексів зростання валової продукції (табл. 1) свідчить про те, що сільськогосподарське виробництво майже не поступається своїми темпами зростання промисловості та транспортній галузі.

Таблиця 1

Показники конкурентоспроможності аграрних підприємств Луганської області*

Показники	Рік					2013. до 2009р.
	2009	2010	2011	2012	2013	
Індекс валової продукції в деяких галузях економіки, у % до попереднього року:						
Індекс валової продукції сільського господарства за всіма категоріями господарств (ланцюговий)	95,0	92,7	118,7	87,5	91,8	84,0
Індекс валової продукції сільського господарства, вироблено сільськогосподарськими підприємствами (ланцюговий)	92,1	109,0	140,8	80,9	95,6	109,3
Індекс валової продукції промисловості за всіма категоріями підприємств (ланцюговий)	101,7	116,0	94,1	80,1	107,1	95,2
Індекс валової продукції (послуг) транспортної галузі за всіма категоріями підприємств (ланцюговий)	94,1	103,5	97,3	93,6	116,1	103,0
Кількість збиткових підприємств, у % до загальної кількості підприємств відповідної галузі:						
сільське господарство	32,4	28,0	29,0	27,2	22,9	x
промисловість	35,3	33,3	39,6	41,0	45,9	x
транспорт	49,9	43,2	44,5	42,2	48,0	x
Рентабельність за галузями економіки, %:						
сільське господарство	-6,8	31,9	7,0	4,8	3,4	x
промисловість	5,8	5,8	4,9	1,7	-2,0	x
транспорт	12,2	12,5	12,9	10,9	9,7	x
Рівень середньомісячних витрат на оплату праці 1 середньооблікового працівника, у грн. для підприємств відповідної галузі:						
сільське господарство	571,0	784,0	1123,0	1230,0	1497,0	x
промисловість	1155,0	1520,0	2053,0	2268,0	2803,0	x
транспорт	1328,0	1670,0	1848,0	2006,0	2291,0	x

Джерело: власні розрахунки авторів

Навпаки, сільськогосподарські підприємства демонструють найбільш високий індекс зростання валової продукції за досліджуваний період. Цей же показник за всіма категоріями господарств найнижчий за рахунок апріорі малоефективних селянсько-фермерських та особистих підсобних господарств.

Що стосується рентабельності сільськогосподарських підприємств, то вони поступаються транспортним підприємствам, але, при цьому, питома вага збиткових підприємств в транспортній галузі значно вища. Важливим показником, за яким аграрний сектор поступається промисловості та транспорту, є середня заробітна плата.

Спираючись а статистичні дані, можна констатувати, що за різними видами продовольства спостерігається значна варіація рівня насиченості ринку Луганської області. Молочна продукція, яйця, картопля, овочі мають достатній рівень забезпеченості потреб внутрішнього ринку. М'ясна продукція та плодово – ягідна виробляються в недостатній для потреб споживання кількості. А зернова продукція, навпаки, формує ринок, який перенасичений майже вдвічі.

Стан, рівень та інтенсивність конкуренції на ринку агропродовольчої продукції Луганської

області можна визнати такими, що не потребують системи спеціальних заходів ведення конкурентної боротьби. Будь-який товаровиробник має можливість вийти на ринок, майже не відчуваючи дії бар'єрів входження. Стан конкурентоздатності галузі також не можна назвати високим, аграрне виробництво не в змозі запропонувати власникам капіталу такий рівень ефективності діяльності, що примусив би їх до «перетікання» капіталу з інших секторів економіки.

Слід докладніше зупинитися на виборі аграрних підприємств для апробації різних методик оцінки конкурентоздатності. Для забезпечення різноманітності конкурентних умов, в яких працюють аграрні підприємства Луганської області, оберемо підприємства з декількох районів, що розташовані на значній відстані в межах області, мають різний розмір та рівень ефективності господарювання. Іншими словами, це повинні бути зовсім різні підприємства за всіма параметрами. Для дослідження нами обрані, окрім ТОВ НВП «АгроЛуган», ТОВ «Луганська насіннєва станція» Слов'яносербського району, відокремлений підрозділ «Східний регіон» ПрАТ «Агротон» та СФГ «Каштан» Сватівського району. Аналіз типових підприємств у галузі, якими є зазначені підприємства, надасть змогу дати характеристику всієї сукупності підприємств.

У рамках нашого дослідження ми використаємо два принципово різних методи оцінки конкурентоздатності підприємства. Це – метод оцінки, заснований на теорії ефективної конкуренції, та метод, заснований на теорії конкурентних переваг. Використання одночасно двох методів дасть можливість взаємної верифікації результатів оцінювання. З іншого боку, використання більшої кількості методів не надасть більш точної оцінки тому, що доступні для використання в даних умовах методи, по суті, в тій чи іншій мірі повторюють ідеологію запропонованих.

Згідно з теорією ефективної конкуренції, найбільш конкурентоспроможними є підприємства, де найкраще організована робота всіх підрозділів та служб. На ефективність діяльності кожної служби впливає багато факторів-ресурсів підприємства. Оцінка ефективності роботи кожного підрозділу передбачає оцінку ефективності використання цих ресурсів. В основі методу лежить оцінка декількох групових показників або критеріїв конкурентоздатності.

Теорія конкурентних переваг, що розроблена американським вченим М. Портером, припускає оцінку конкурентоспроможності підприємства шляхом визначення частки ринку, яка йому належить.

Розрахунки частки ринку виконуються на основі використання математичного апарату досліджень:

$$Ч_i^К = \frac{К_i}{\sum_{i=1}^{n} К_i}, \quad (5)$$

$$Ч_i^В = \frac{К_i \cdot Ц_i}{\sum_{i=1}^{n} К_i \cdot Ц_i}, \quad (6)$$

$$Ч_i^В = \frac{П_i}{\sum_{i=1}^{n} П_i}, \quad (7)$$

де $Ч_i^К$, ($Ч_i^В$) - частка ринку і-ого підприємства, розрахована за кількістю (ринковою вартістю) реалізованої продукції певного виду; $К_i$, $Ц_i$ - відповідно кількість і ціна певного товару, реалізованого і-им підприємством; $П_i$ - загальний обсяг продажу і-ого підприємства; п - кількість підприємств, які приймають участь у розрахунку.

Таким чином, можна констатувати, що запропоновані для оцінки конкурентоспроможності аграрних підприємств методи є кардинально різними, але вони є в цьому сенсі взаємодоповнюючими. Для того, щоб узагальнена оцінка була застосована не лише для порівняння досліджуваних підприємств, а була б змістовною і в абсолютному сенсі, уведемо до нормованих рядів умовне еталонне господарство, характеристики якого встановлені емпірично. Крім того, застосування статистичного нормування дозволить уникнути застосування вагових коефіцієнтів щодо кожного критерію оцінки конкурентоздатності. Еталонні характеристики, що стосуються ефективності виробничої діяльності підприємства, не мають обґрунтованих показників, тому для їх заміни використані середньогалузеві показники відповідного року. Ми можемо отримати узагальнені оцінки рівня конкурентоспроможності досліджуваних підприємств у відповідності до ідеологічних установ теорії ефективної конкуренції, що наведені в таблиці 2.

Таблиця 2

Рівень конкурентоспроможності аграрних підприємств відповідно до теорії ефективної конкуренції *

Досліджувані підприємства	2012 рік		2013 рік	
	узагальнена оцінка	ранг	узагальнена оцінка	ранг
ТОВ НВП «АгроЛуган»	3,252	4	3,515	3
ТОВ «Луганська насіннєва станція»	3,362	3	3,412	4
Відокремлений підрозділ «Східний регіон» ПрАТ «Агротон»	5,872	1	4,829	1
СФГ «Каштан»	3,758	2	3,875	2

Джерело: власні розрахунки авторів

В таблиці 3 викладені результати діяльності досліджуваних аграрних підприємств і частка їх основних видів продукції на ринку.

Таблиця 3

Рівень конкурентоспроможності аграрних підприємств відповідно до теорії конкурентних переваг у 2013 році*

Досліджувані підприємства	Частка ринку за кількістю реалізованої продукції:				Частка ринку за загальною вартістю реалізованої продукції
	молока	зернових	м'яса	соняшнику	
ТОВ НВП «АгроЛуган»	0,0131	0,0094	0,0061	0,0033	0,0047
ТОВ «Луганська насіннєва станція»	0,0149	0,0051	0,0008	0,0008	0,0029
Відокремлений підрозділ «Східний регіон» ПрАТ «Агротон»	0,0000	0,1198	0,0155	0,0000	0,0799
СФГ «Каштан»	0,0156	0,0016	0,0013	0,0091	0,0042

Джерело: власні розрахунки авторів

Як бачимо, в 2013 році у високому ціновому діапазоні залишилася лише реалізація зернової продукції серед досліджуваних підприємств. Частки ринку окремих підприємств також відрізняються суттєвою варіативністю.

Аналіз діяльності окремих підприємств дає підстави відмітити лідерство ВП «Східний регіон» ПрАТ «Агротон» за обома методиками оцінки рівня конкурентоспроможності підприємства. Це підприємство характеризується як велике, тому воно має переваги, що дає концентрація виробництва за всіма видами продукції, крім молока, виробництвом якого підприємство не займається взагалі. І з точки зору оцінки внутрішнього потенціалу, ВП «Східний регіон» ПрАТ «Агротон» також посідає беззаперечне перше місце серед досліджуваних підприємств. ТОВ НВП «АгроЛуган» займає невисоку позицію серед досліджуваних підприємств, що засвідчує негативну тенденцію в системі управління досліджуваного підприємства (табл. 4).

Таблиця 4

Співставлення аграрних підприємств відповідно до різних методик оцінки рівня конкурентоздатності у 2013 році*

Досліджувані підприємства	Ранги підприємств згідно теорії конкурентних переваг, що відображають:					Ранги підприємств згідно теорії ефективної конкуренції
	частку ринку за кількістю реалізованої продукції				частку ринку за загальною вартістю реалізованої	
	молока	зернових	м'яса	соняшнику		
ТОВ НВП «АгроЛуган»	3	2	2	2	2	3
ТОВ «Луганська насіннєва станція»	2	3	4	3	4	4
Відокремлений підрозділ «Східний регіон» ПрАТ «Агротон»	4	1	1	4	1	1
СФГ «Каштан»	1	4	3	1	3	2

Джерело: власні розрахунки авторів

ВП «Східний регіон» ПрАТ «Агротон» у 2013 році є лідером серед досліджуваних підприємств за рівнем конкурентоспроможності.

Висновки з даного дослідження. Якість сільськогосподарської продукції є найбільш суттєвим чинником, що визначає рівень конкурентоспроможності аграрного підприємства. За результатами проведеного економічного аналізу можна константувати, що стан та рівень інтенсивності конкуренції в аграрній сфері не є високим. Аграрний ринок вважається ненасиченим, бар'єри входження на ринок відсутні, питома вага концентрованих великотоварних підприємств невисока. В цілому, це призводить до неактуальних спеціальних заходів та процедур ведення конкурентної боротьби, що суттєво знижує трансакційні витрати підприємств. Тобто об'єктивні конкурентні умови можна вважати нескладними. Що стосується оцінки конкурентоздатності окремих аграрних підприємств Луганської області, то, в цілому, можна відмітити загальні недоліки процедури оцінки конкурентоздатності аграрного підприємства за обома використаними методиками. Враховуючи дані обставини, оцінка має сенс лише при одночасному їх застосуванні. Використання ж цих методик окремо не надасть бажаного ефекту щодо адекватності результатів оцінки.

Література

1.Заруцький І.Д. Оцінка впливу інституційного середовища на конкурентоздатність аграрного підприємства: монографія / І.Д. Заруцький. – Луганськ : Ноулідж, 2013. – 210 с.

2.Забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств заходами менеджменту : монографія / Під загальною редакцією М.В. Зось-Кіора, О.В. Кочеткова. – Луганськ : Елтон – 2, 2009. – 140 с.

3.Зось-Кіор М.В. Управління якістю і конкурентоспроможністю продукції аграрних підприємств в умовах глобалізації економіки : монографія / М.В. Зось-Кіор, Н.С. Соколова. – Луганськ : ЛНАУ, Елтон – 2, 2012. – 246 с.

4.Рекомендації по впровадженню ринкових форм господарювання в сільському господарстві східного регіону України. І частина / Фірсов Є.О., Кочеткова О.В., Кальченко М.М. та ін. – Луганськ : ЛНАУ, 1996. – 68 с.

5.Совершенствование управления в агрокомплексе ОАО «Мариупольского металлургического комбината имени Ильича». Совершенствование организационного механизма управления. Часть 1 / Попов В.Н., Бондаренко В.И., Кальченко Н.Н. и др. – Луганск : ЛНАУ , Элтон – 2, 2003. – 212 с.

6.Совершенствование управления в агрокомплексе ОАО «Мариупольского металлургического комбината имени Ильича ». Совершенствование экономического механизма управления. Часть 2 / Попов В.Н., Бондаренко В.И., Кальченко Н.Н. и др. – Луганск : ЛНАУ, Элтон – 2, 2003. – 139 с.

7. Сокольська Т. В. Взаємозалежність якості та конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції / Т. В. Сокольська // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 1(79). – С. 160-64.

8. Формування організаційно-економічного механізму управління діяльністю підприємств в умовах глобалізації : монографія / Під загальною редакцією М.В. Зось-Кіора. – Луганськ : Елтон – 2, 2011. – 248 с.

References

1. Zarutskyi, I.D. (2013), *Otsinka vplyvu instytutsiinoho seredovyshcha na konkurentozdatnist ahrarnoho pidpryiemstva* [The influence evaluation of institutional environment on the competitiveness of agrarian enterprises] monograph, Noulidzh, Luhansk, Ukraine, 210 p.

2. Zos-Kior, M.V., Kochetkov, O.V. (2009), *Zabezpechennia konkurentospromozhnosti ahrarnykh pidpryiemstv zakhodamy menedzhmentu* [The ensure the competitiveness of agrarian enterprises of the management measure], monograph, Elton – 2, Luhansk, Ukraine, 140 p.

3. Zos-Kior, M.V. and Sokolova, N.S. (2012), *Upravlinnia yakistiu i konkurentospromozhnistiu produktsii ahrarnykh pidpryiemstv v umovakh hlobalizatsii ekonomiky* [Management quality and competitiveness of agrarian enterprises in a globalized economy], monograph, LNAU, Elton – 2, Luhansk, Ukraine, 246 p.

4. Firsov, E.A., Kochetkov, O.V., Kalchenko, N.N. etc. (1996), The recommendations on the implementation of market-based forms of management in the agriculture of the eastern region Ukraine, part I, LNAU, Luhansk, 68 p.

5. Popov, V.N., Bondarenko, V.I., Kalchenko, N.N. etc. (2003), The improving management in the agricultural sector of JSC "Mariupol metallurgical iron and steel plant named by Ilyich", part 1, Elton – 2, Luhansk, Ukraine, 212 p.

6. Popov, V.N., Bondarenko, V.I., Kalchenko, N.N. etc. (2003), The improving management in the agricultural sector of JSC "Mariupol metallurgical iron and steel plant named by Ilyich", part 2, Elton – 2, Luhansk, Ukraine, 139 p.

7. Sokolska, T.V. (2008), “The interdependence of the quality and competitiveness of agricultural products”, *Aktualní problemy ekonomíky*, no. 1(79), pp. 160-164.

8. Zos-Kior, M.V. (2011), The formation of organizational and economic mechanism of management of enterprises in the conditions of globalization, monograph, Elton – 2, Luhansk, Ukraine, 248 p.

УДК 658.5(334.784)

Погайдак О.Б.,
к.е.н., с.н.с.
Слободян Н.О.,
здобувач
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ СОЦІОГУМАНІТАРНОЇ КОМПОНЕНТИ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Pohaidak O.B.,
cand.sc.(econ.), senior research worker
Slobodian N.O.,
candidate for a degree
Ternopil Ivan Pul'uj National Technical University

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM FOR MANAGEMENT OF THE DEVELOPMENT OF SOCIAL AND HUMANITARIAN COMPONENT OF ECONOMIC ACTIVITY

***Постановка проблеми*.** Наукове управління як в у мовах соціогуманітарної сфери загалом, так і в умовах охорони здоров'я та медичного обслуговування трудових колективів машинобудівних підприємств зокрема зумовлено масштабністю проблем, необхідністю комплексного підходу до їхнього вирішення, накопиченням величезних людських та матеріальних ресурсів.

Управління соціогуманітарною компонентою господарської діяльності машинобудівного підприємства - чутливий інструмент, який залежить від низки зовнішніх чинників, зокрема, державного устрою, типу власності, зрілості ринку та ін., кожен з яких вимагає наявності відповідної системи управління, обумовленої новою метою та завданнями по її досягненню. Власне ці та інші обставини обумовили актуальність та своєчасність теми дослідження